

Pukovnik

dr VUKAŠIN KRISTIĆ, dipl. inž.

Međuzavisnost stupnja tehničko- -tehnološkog razvoja i odbram- benih priprema društva

Tehničko-tehnološki razvoj određene sredine postao je univerzalno mjerilo njene vitalnosti i sposobnosti održanja dostojnog mjesta u novouspostavljenim odnosima u svijetu. Naša zemlja, uz već značajan dostignuti stupanj ukupnog razvoja, ima razloga da pažljivije nego doskora, svoja nastojanja usmjeri na oblast tehničko-tehnološkog razvoja. Jugoslavija, kao sredina koja nije izuzetno bogata sirovinama, ima najsigurniju komparativnu prednost u usmjeravanju vlastitog znanja na izbor u našim uvjetima najpovoljnijeg razvoja.

U posljednje vrijeme mnogo se govori o dostignutom stupnju tehničko-tehnološkog razvoja u mnogim društvenim raspravama. Pri tome, nije posve sigurno da li se pod tim pojmom podrazumijeva ista širina ili dubina zahvata, odnosno ne operira se tim pojmom pod jedinstvenom definicijom. U kontekstu ovog prikaza pojam je definiran na slijedeći način: *»Tehničko-tehnološki razvoj određene sredine je dio sveukupnog znanstveno-tehničkog progressa čovječanstva koji je ta sredina djelotvorno oplodila i koristi se blagodatima što iz toga proizlaze, u skladu sa svojim opredjeljenjima.«*

Pod dostignutim se stupnjem tehničko-tehnološkog razvoja smatra samo istinski djelotvorni sloj, od kojeg razmatrana sredina ima izravnu korist u smislu postizanja određenog statusa u međunarodnoj komparaciji. Svi ostali, iz ukupne cjeline istrgnuti pojedinačni elementi tehničko-tehnološkog razvoja, ma koliko bili razvijeni, ne

doprinosu ukupnoj efikasnosti ako su pri tome neki elementi u zaostatku. Tehničko-tehnološki razvoj je skladna cjelina pažljivo odmjerenih doprinosa njegovih najvažnijih elemenata, stoga (a ne samo zato što je to novi kvalifikator), s ocjenom dostignutog stupnja tehničko-tehnološkog razvoja treba rigorozno i profesionalno postupati, ako se želi da se iz analiza izvedu valjani zaključci.

Nakon ovako izrečene definicije tehničko-tehnološkog razvoja i zaključka da dostignuti stupanj u toj oblasti jedinstveno opredjeljuje razvijenost zemlje, što je novo u međudržavnim relacijama, valja odgovoriti što je kod toga istinski novo, kako je došlo do toga da se gotovo preko noći nekadašnja polarizacija na bogate i siromašne pretvori u novu — na razvijene i nerazvijene, s tim da između ovih polarizacija nema obavezne korespondencije. Bogatstvo zemlje je jedan od uvjeta za razvijenost, koji u praksi nije uvijek doveo do visokog stupnja tehničko-tehnološkog razvoja.

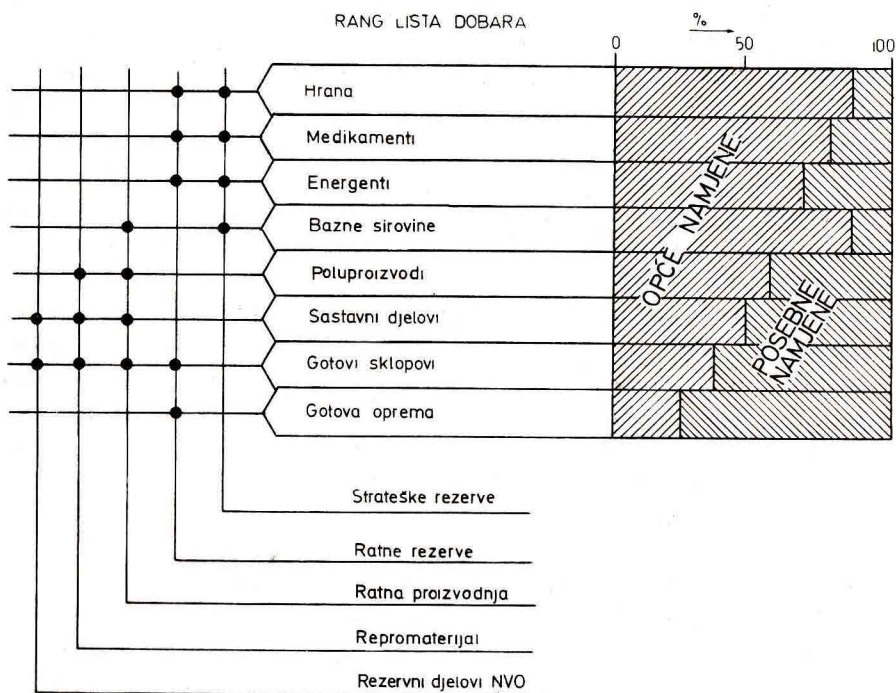
Većina nekadašnjih snažnih i skladnije razvijenih zemalja i protiv svojih dotadašnjih uvjerenja silovito se baca na istraživanja i osvajanja novih tehnologija, iz čega se od mase drugih zemalja odvajaju po novonazvanom kriteriju — po tehničko-tehnološkom razvoju. Uspostavlja se na prvi pogled i u prvo vrijeme bezazlena, ali uistinu još opasnija forma — tehnološki kolonijalizam, pomoću kojeg se ubrzo uspijeva da se jaz, sada između nerazvijenih i razvijenih, poveća u mjeri koja je opasnija od one što je vladala u klasičnim kolonijalnim odnosima. Rigorozno promatrajući, pojava tehnološkog kolonijalizma također nije strogo povezana s kapitalističkim i visoko razvijenim zemljama, ona je moguća i kod drugih društvenih sistema, ukoliko su i tamo stvoreni uvjeti za odvajanje od drugih zemalja po kriteriju visoke tehnologije. Tu smišljenu tendenciju visoko razvijenih zemalja nije bilo lako prepoznati u samom početku. Tome je doprinijela i činjenica da su visoko razvijene zemlje, koristeći se općepoznatim postavkama klasične ekonomije s početka ovog stoljeća o međunarodnoj podjeli rada, zagovarale princip da svaka zemlja treba da nastupa sa proizvodima svoje relativne ekonomičnosti, da ne gubi snage na proizvodnji onoga što druge zemlje uz manje napora proizvode i za potrebe ostalih. Negiranje zatvorenih, autarhičnih privreda i oslanjanja na međunarodno tržište, što su nekad milom a nekad i silom prihvatile i nerazvijene zemlje, dovelo je do daljnjeg povećanja njihove zavisnosti i do oštrije polarizacije na proizvođače skupih proizvoda visoke tehnologije i isporučioce sirovina. Tako su se još očiglednije pokazali učinci tehnološkog kolonijalizma. Takav trend je bio u stalnom porastu sve do energetskog udara 70-tih godina, kada su neke dovoljno razvijene zemlje, koje

su bile još uvijek u podređenom ili zavisnom odnosu prema najvećim centrima razvoja, spoznale da se do izvjesne mjere valja odreći apsolutne orijentacije na svjetsko tržište i umjesto toga jačati svoje vlastite potencijale, kako bi se izbjegao rizik zavisnosti.

Nesporna je činjenica da određeno društvo efikasnije riješava svoje odbrambene pripreme, ukoliko je u njegovoj sredini postignut viši stupanj tehničko-tehnološkog razvoja u cjelini. To je, međutim, načelna i previše pojednostavljena konstatacija. Razina TT-razvoja je doduše značajan, ali nikako jedini ili dovoljan uvjet, koji bi garantirao i primjerene odbrambene pripreme društva. Postoje za to brojni primjeri iz prošlosti, po kojima su neka, u svemu snažno ekonomski i tehnološki, čak i znanstveno razvijena društva, potpuno zakazala u odbrambenim pripremama. Isto tako, mnoge sredine sa razmjerno ili apsolutno nerazvijenom tehničko-tehnološkom bazom pokazale su zavidno efikasne odbrambene sposobnosti. Ako se iz tog razmatranja isključe i drugi, za efikasnost odbrane značajni činioci, pri razmatranju utjecaja razine tehničko-tehnološkog razvoja na postignutu efikasnost odbrambenih priprema treba se ograničiti na slučaj srednje razvijene zemlje, kao što je naša, jer zaključci izvedeni iz analize ekstremnih slučajeva ne bi mnogo pomogli sagledavanju naših uvjeta.

U prvom redu, strateška opredjeljenja društva i politika tehničko-tehnološkog razvoja (ako takva postoji) mogu biti različito usmjerena kad su u pitanju odbrambene pripreme društva. Moguće je tehničko-tehnološki razvoj usmjeriti na »čisto« ekonomsku stranu i pri tome značajno zanemariti neke specifične aspekte odbrane, koji su po svojoj prirodi takvi da su na suprotnom polu od klasične ekonomičnosti u užem smislu. Već spomenuto uklapanje u međunarodnu podjelu rada, čak i kada je na taj način zastupljena ekonomska nezavisnost zemlje i druge pogodnosti, često nije na istom kolosijeku s interesima odbrane. Stanje u svijetu danas i međunarodni položaj naše zemlje su takvi da, u našem slučaju, sva strateška opredjeljenja u oblasti tehničko-tehnološkog razvoja moraju, osim ostalih, u obzir uzimati i aspekte odbrane. Do sada to nije bilo dovoljno provođeno, čak i u onim rijetkim zahvatima, kod kojih je postojala kakva-takva dugoročna strategija tehničko-tehnološkog razvoja. To će i nadalje biti teško provesti, jer ekonomska stabilizacija, po svojim ciljevima a i po samom nazivu, ima prirodnu tendenciju da sve napore na planu odbrane »prepoznaje« kao nedovoljno ekonomične. Poteškoće te vrste nikako ne treba smatrati istovjetnim sa sličnim sukobima »orlova« ili zagovornika »čvrste ruke« u bogatim i izrazito imperijalističkim zemljama, kod kojih stalni

zagovornici povećanja budžeta za »odbranu« vode neprekidnu borbu sa ostalom javnošću svoje zemlje oko sve većih izdvajanja za naoružanje. U našem slučaju, uz područstvljavanje odbrambenih priprema i koncepciju opštenarodne odbrane, odnos između tehničko-tehnološkog razvoja za opće namjene i njegovog specijaliziranog dijela, namijenjenog odbrani, značajno se razlikuje od mnogih zemalja u svijetu. Taj je odnos u nas povoljniji, ali tek uz uvjet da se u svemu uspostave našim uvjetima i društvenom uređenju primjerena opredjeljenja. Priloženi grafički prikaz, koji je kvalitativne i ilustracione naravi (i ne mora biti u svemu posve rigorozan), daje pregled slojeva, koji po približnoj rang listi dobara, na različit način učestvuju u podizanju odbrambene sposobnosti društva. Pomoću dijagrama se želi pokazati da različita dobra, nastala kao rezultat tehničko-tehnološkog razvoja društva za opću namjenu, na različit način doprinose odbrambenim sposobnostima društva i da je udio dobara posebne namjene (razvijenih i proizvedenih samo za odbranu) različit u pojedinim slojevima. Grafički prikaz ujedno i zorno pokazuje fenomen da neke visoko razvijene zemlje sa izričitim usmjerenjem na proizvodnju općih dobara, mogu ozbiljno zakazati u odbrani. Iz prikaza se vidi i ono što je, inače, evidentno: tehničko-tehnološki razvoj,

usmjeren na proizvodnju hrane, gotovo je u cjelini dovoljan kad je usmjeren na opću namjenu pa da potpuno posluži i za odbranu, ali se pri tom ne smije zaboraviti na mali ili specifičan dio i iz te vrste dobara, koji, posebno u oblasti znanja, mora biti evidentan samo za potrebe odbrane (preživljavanje u ratu, dugotrajno skladištenje, itd.).

Suvremena tehnologija i po njoj organizirana proizvodnja danas zavisi od velikog broja poluproizvoda, sastavnih dijelova i gotovih sklopova, što zaslužuje posebnu pažnju. Za proizvodnju npr. aviona, tenka ili broda, kao gotovih proizvoda i kompletnih sredstava naoružanja i vojne opreme (NVO), između ostalih, potreban je i motor, kao »gotov sklop«. Takav je gotov sklop toliko važan da skoro i nema smisla govoriti o usvojenom vlastitom sredstvu NVO ako je motor kao gotovo sklop iz uvoza. Za osvajanje proizvodnje motora, osim vlastitog znanja, potreban je i veliki broj pozicija raznih poluproizvoda iz različitih grana industrije i još veći broj različitih sastavnih dijelova, koji se kao gotova dobra niže strukture složenosti proizvode u zasebnim proizvodno-tehnološkim cjelinama. Vlastita proizvodnja poluproizvoda zahtijevane kvalitete uvjetovana je, prije svega, raspolaganjem određenim baznim sirovinama (najčešće opće namjene), ali i dostignutim stupnjem tehničko-tehnološkog razvoja kojim je omogućeno da se i neke sirovine, kojima raspolažemo, pretvore u poluproizvod zahtijevanog kvaliteta (npr. specijalni čelici, kvalitetne legure, itd.). Kod poluproizvoda koji su pretežno okrenuti posebnoj namjeni, javlja se i problem rentabilnih količina, koje su veće od vlastitih potreba, pa su proizvođači upućeni na traženje tržišta ili na subvencije društva, u pravilu pomoću budžeta za odbranu. Asortiman sastavnih dijelova, koji je u stalnom brojčanom porastu, ne zavisi toliko od raspoložive sirovinske baze, ali je plod vlastitog znanja i razvijene tehnologije proizvodnje, posebno one visoko rentabilne i velikoserijske, što otežava osvajanje vlastitih izvora za tu vrstu dobara. Najveća je vještina u izboru puteva za osiguranje vlastitih gotovih sredstava NVO, iznalaženje pravilne mjere između osvajanja vlastitog reproduktionog materijala (poluproizvoda i sastavnih dijelova) i oslanjanja na takve materijale iz uvoza. Sasvim je jasno da nisu mogući, niti su realno potrebni, nijedan od dva ekstremna slučaja. Treba stalno težiti osvajanju sve većeg dijela vlastitih reproduktionih materijala, naročito kada oni, osim za odbranu, služe i za opću namjenu. Pri tom se valja što manje oslanjati na kupovinu licencija, a više na veće učešće vlastite pameti. Kod uvoza treba prvenstveno težiti izboru »neprepoznatljive« namjene, što je kod današnje modularne tehnologije moguće mnogo više nego u prethodnim generacijama.

Svi ti poslovi za iznalaženje prave i u određenom trenutku prilagođene mjere, počev od izbora odnosa u orijentaciji na vlastiti ili uvozni reprodukcioni materijal za proizvodnju NVO, pa do odabira nedovoljno »prepoznatljivih« sastavnih dijelova i gotovih podsklopova i sklopova na relativno otvorenom svjetskom tržištu, predstavljaju, prije svega, vrlo stručan angažman specijalista ne samo ekonomske struke (kao što se često dešava u praksi), nego prvenstveno vojnotehničkih specijalista, koji su dodatno snabdjeveni određenim podacima iz vojnoekonomske sfere u međunarodnim odnosima. Prividni monopol i pojave embarga na izvoz najčešće nastupaju uslijed nepažljivo formuliranih zahtjeva do čega može doći ako u nastupu prema vanjskom tržištu nije ispoljena sva stručnost, koja je pri tom potrebna. U slučaju materijala koji je klasificiran kao strateški, nije dovoljna stručnost ekonomskih kategorija. Treba imati u vidu i jednu nedovoljno poznatu osobinu novih tehnologija, koja se ogleda u tome da najveći broj vrhunskih ostvarenja nije, kao nekada, razvijen samo za vojne ili specijalne namjene. Suvremeni krupni privredni sistemi (nuklearne elektrane, petrokemijski procesi, PTT sistemi, meteorologija, itd.) koriste sastavne dijelove i gotove sklopove, koji su primjenjivi i u vojne svrhe i po kvalitetima su jednaki ili prednjače u odnosu na ono što je stvoreno samo za vojne svrhe. Najvažnija je razlika u tome, što takvi materijali, često iz kapitalističkog dohodovnog interesa, nisu podvrgnuti rigoroznoj pažnji ministarstva odbrane i embarga. Posebnu stručnost i umješnost treba ispoljiti i s obzirom na već više puta uočenu pojavu da se do određenih sastavnih dijelova i sklopova može doći bez poteškoća kada se radi o malom broju primjeraka, kao na primjer za potrebe razvoja ili prototipa, a embargo stupa na snagu tek kada se pokrene nabavka većih količina za seriju.

U suvremenim sredstvima NVO javlja se velik broj gotovih sklopova koji su naoko »sitniji« od spomenutog motora, koji su proizvod najsuvremenijih tehnologija i bez kojih nije moguće ostvariti ne samo »montažu« nego i ozbiljniju vlastitu proizvodnju gotovih sredstava. U najnovije vrijeme, posebno nakon energetskog šoka 1973. godine, u svijetu je započeo proces kroz koji se legalizira nova vrsta proizvodnih odnosa između zemalja. Klasična trgovina i kupoprodajni odnosi, kao oblik razmjene i prijenos tehnologije — (plaćeni i neravnopravni) *know-how* (znati kako), ustupaju mjesto kooperativnim aranžmanima, kompenzacijskim poslovima i drugim novijim oblicima, koji su mnogo atraktivniji za manje razvijenu stranu u takvom odnosu, jer pružaju mogućnost da takva strana povoljnije nastupi sa elementima u kojima ima komparativnih prednosti.

Na osnovu uvida u trenutno stanje, kod nekih razvijenih zemalja postoje realni uvjeti da se mnogi teško riješivi problemi uvoza gotovih sklopova, čak i onih deklariranih kao proizvodi »strateške namjene«, uspješno riješe pomoću kooperativnih aranžmana direktno industrijskim odnosima ili, u nekim posebno složenim slučajevima, putem institucija za međuarmsku suradnju. Na sličan način može se prevazići i sadašnja naglašena ovisnost naše namjenske proizvodnje od uvoza kritičnih poluproizvoda i sastavnih dijelova. Posebno treba istaći činjenicu da kooperativni odnosi, osim što ne kriju u sebi tako jasno naglašenu eksploataciju kao što je ona u slučaju licencije i *know-how*, najčešće doprinose bržem stjecanju vlastitog znanja i osamostaljenju. Skraćenje trajanja i smanjenje troškova vlastitog razvoja korištenjem pogodnosti kooperativnih aranžmana za paralelni razvoj po uzorku, posebna je prednost koju treba istraživati bar iz dva razloga. Prvo, putem kooperativnog aranžmana ne dolazi se do poznatih licencijskih ograničenja i ponižavajućih obaveza (obaveza korištenja samo određenih materijala, ograničenja u plasmanu, itd.). To omogućuje i »paralelni« vlastiti razvoj proizvoda, koji nije potpuno identičan originalu, ali zadržava njegove bitne osobine (čak i prilagođene vlastitim uvjetima), koje su odabrane na osnovu vlastitog znanja, bez potrebe da strani partner pruža svoje garancije. Drugo, kooperativni aranžman, sam po sebi, predstavlja akt višeg stupnja »dobre volje« za zajednički uspjeh nego što je to slučaj sa licencijama, pa se dobro uspostavljenim i primjereno korištenim odnosima može doći do mnogo većeg vlastitog znanja o suštini problema *know-why* (znati zašto), što je najveći doprinos vlastitom tehničko-tehnološkom razvoju. Trenutno stanje u zapadnoj industriji NVO je takvo, da uslijed prezasićenosti tih kapaciteta, vlada stanovita kriza plasmata i to je najveći motiv zbog kojeg te privredne grane vrše pritisak na svoja ministarstva odbrane, da u što većoj mjeri smanje restriktivne mjere za odliv tehnologije, koje često automatski pogađaju i našu zemlju iako nisu tome namijenjene. S druge strane, upravo se kod takvih firmi, zasnovanih na kapitalističkom načinu privređivanja, javlja oprez u smislu osiguranja od otjecanja tehnologije. To nije motivirano vojnostrateškim razlozima, nego prvenstveno vlastitim »patentnim« motivima i industrijskom tajnom, sračunatim na bolji plasman u odnosu na konkurenciju. Odskora se može zapaziti pojava da se dvije, međusobno nezavisne firme iz iste zemlje, natječu prema našoj zemlji u davanju pogodnosti za kooperativni aranžman, shvaćajući to prvenstveno kao metodu za dobijanje tržišta, koje je još neosvojeno. Iako ta »igra« firmi, potaknuta dohodovnim porivima, može imati i neke komponente voj-

noekonomskih poteza, koji graniče i sa političkim ciljevima, ona ipak, u osnovi, sadrži mnoge pogodnosti za našu zemlju, koje treba iskoristiti za skraćanje trajanja i smanjenje troškova razvoja. Ovo je pogodno uz uvjet da su poduzete stručne mjere za zaštitu od mogućih posrednih zamki, koje takav aranžman može skrivati.

O pravoj mjeri između razine tehničko-tehnološkog razvoja velikih sila i naših potreba za odbrambene pripreme

Nisu usamljene pojave da se naše odbrambene pripreme i dostignuti stupanj razvoja stavljaju u odnos sa vrhunskim dostignućima tehničko-tehnološkog razvoja na vojnom planu visokorazvijenih i velikih zemalja. To bez sumnje ima dobru stranu u tome, što se tako preispituju naše mogućnosti i položaj u takvoj konstelaciji i izvlači zaključak o neophodnim koracima na daljnjem usavršavanju naše odbrane. Opasnost je, međutim, u popratnoj pojavi, koja kod neupućenih može izazvati osjećaj nemoći i uzaludnosti svih naših pokušaja da vlastitim naporima u odbrambenim pripremama društva postignemo osnovni cilj — očuvanje zajednice od nasrtaja sa strane. Uspoređivanje sa tehničko-tehnološkim razvojem i vojnim mogućnostima velikih može proizvesti ovakve neželjene efekte, posebno ako se zanemare dvije ključne stvari: (1) koncepcija općenarodne odbrane i (2) činjenica da su vrhunski sistemi koje uvode u svoje vojne sisteme velike sile u svijetu, prvenstveno namijenjeni globalnim konfrontacijama u kojima, na velikim prostranstvima svijeta, učestvuju velike i kapitalne udarne snage. Naši doktrinarni stavovi i koncepcija općenarodne odbrane predviđaju da se osnovni udarni dio oružanih snaga oprema suvremenim sredstvima ratne tehnike, a da baza općenarodne odbrane počiva na jednostavnijoj ali masovnoj tehnici, koja što manje ovisi o složenim strukturama ITO (integralnog tehničkog obezbjeđenja), a pogodna je za ratnu proizvodnju i dugotrajni žilavi otpor. Kad su u pitanju složenija sredstva za prvi ešelon i profesionalnu armiju, preostaje široki prostor za iznalaženje prave mjere u nastojanjima da se održi korak sa razvojem suvremene ratne tehnike u svijetu, da se izbjegne »mrtva trka« sa najrazvijenijima i da se iz vlastitog znanja odrede realne granice na kojima treba stati u procesu slijeđenja svjetskih trendova. U našim uvjetima postoje prednosti i lokalnih uvjeta, koji su bitno različiti od osnovnog problema globalnog sučeljavanja velikih sila, kojem je u suštini podređen razvoj najsuvremenijih sistema za vođenje bilo ko-

jeg oblika suvremenog rata. Već je u nekoliko primjera iz nedavne prošlosti nedvosmisleno potvrđeno da mnogi od najsuvremenijih sistema velikih sila, koji graniče sa mogućnostima najsmjelije mašte, a produkt su vrhunske znanosti i tehnologije, nisu dali očekivane rezultate ponajviše zbog nedovoljne povezanosti i interakcije između ratne vještine i tehničkog razvoja. Iz toga slijedi i zaključak da efikasnijom spregom između vojne misli i tehničkih znanosti treba prije svega, raditi na iznalaženju prave mjere do koje granice treba ići u opremanju vrhunskom tehnikom u našim uvjetima, koje su to oblasti vojne tehnike i tipična borbena dejstva u kojima će se naše oružane snage naći u suprotstavljenom položaju prema tehnički razvijenijem i opremljenijem protivniku. Za sada je posve sigurno, a za to nisu potrebne ni značajne studije u oblasti ratne vještine, da borbena dejstva, za koja treba usmjeravati naše odbrambene pripreme, svakako neće biti u oblasti svemirskog rata, masovnog nuklearnog udara, osvajanju prevlasti na svjetskim morima, primjeni strateških balističkih raketnih sistema, itd. S druge strane, ima oblasti i vidova borbenih dejstava za koje je izvjesno da će svaki eventualni protivnik koristiti i najsuvremenija dostignuća svog tehničko-tehnološkog razvoja na vojnom planu. Jedna od takvih oblasti je svakako spriječavanje komunikacija (sistema veza), pomoću kojih se može najviše utjecati na ono što je od najvitalnijeg značaja za općenarodnu odbranu — na komandovanje.

Modernizacija naših sistema veza, koja su osnova za komandovanje, a ne treba *a priori* da ide putem nadoknađivanja rastojanja u odnosu na velike oružane snage i kopiranja tamo važećih rješenja po svaku cijenu. Ako se, na primjer, uzme u obzir samo veličina teritorija SFRJ, mnoga savršena rješenja velikih sila, primjerena velikim rastojanjima i velikim mrežama sa mnogo učesnika, osim što su skupa, tehnološki složena, nisu ni dobro rješenje za naše uvjete.

Iz ta dva istrgnuta primjera, bez obzira na težinu iznijete tvrdnje, lako je vidljiv smjer kojim, vlastitim znanjem i pronicanjem u problem odbrane našeg društva, treba tražiti pravu mjeru u stupnju približavanja vrhunskim dostignućima vojne tehnike. Napori koji su do sada ulagani na opremanju oružanih snaga suvremenim sredstvima NVO, nisu uvijek bili prožeti takvim porivima. Razlog je tomu gotovo ustaljena praksa prijenosa taktičko-tehničkih zahtjeva sa taktičkog nosioca na vojnotehničke istraživačke organizacije (vojnotehničke institute ili razvojne strukture u namjenskoj proizvodnji). Tehnički obrazovan kadar, po svojoj vokaciji i po lite-

raturi koju prati, uz male izuzetke, teži i ostvarenju svojih ambicija i pri tom lako ulazi u rizik slijeđenja velikih uzora, uz istovremeno zanemarivanje i naših potreba i naših mogućnosti. Nekadašnji prijelaz operativnih zahtjeva sa taktičkog nosioca na tehničke strukture razvoja preko taktičko-tehničkih zahtjeva, propisan je još uvijek važećim pravilnicima, u kojima se nigdje ne spominje ratna vještina kao jedini reprezentant poznavanja »procesa« relevantnih za odbrambene pripreme društva. Danas, kada je ratna vještina u zadovoljavajućoj mjeri institucionalizirana i osposobljena da sagleda buduća borbena dejstva u našim uvjetima, praksa da taktički nosilac (koji je u osnovi materijalno-planski organ ili dio strukture komandovanja) usmjerava razvoj, nije više održiva pored postojećih struktura iz oblasti ratne vještine, te je treba mijenjati, počev od izmjene važećih propisa koji reguliraju tu materiju.

Ratna vještina sa svoje strane nije dovoljno »obaviještena« od vojnotehničkih struktura o tome gdje su stvarne granice ili prijetnje suvremene tehnike u našim uvjetima, pa je tako uslijed nedovoljnog prožimanja te dvije oblasti dolazilo do parcijalnog uvođenja nekih razvijenih cjelina, koje se ne uklapaju u veliki sistem odbrane zemlje na najbolji način. Pokušaji, da se prožimanje ratne vještine i tehničkih znanosti izvrši pomoću raznih komisija ili stalnih »predstavničkih tijela« iz organizacijom razdvojenih struktura, također ne daju plodne rezultate. Kakva god bila komisija, ona ne može zameniti pravi timski i, u suštini, naučni rad. Komisija se uspostavlja naređenjem a to ne može biti djelotvorno za istinski naučni i stvaralački rad, koji se ne zadaje rokom, ne može biti povremenog karaktera, a posebno nije moguće da to obavljaju pojedinci »uz put« — uz svoje redovne dužnosti.

*Nedovoljno prožimanje ratne vještine i tehnike
stvorilo je odvojenost komandovanja
od tehnike i rodova od službi*

U okviru nastojanja da se tehničko-tehnološki razvoj društva na najbolji način usmjeri i za njegove odbrambene pripreme, u našim se uvjetima može najviše postići na planu ispravnog kanaliziranja vlastitog znanja. Ratna vještina, posebno u svojoj znanstvenoistraživačkoj sferi, predstavlja polazno i za odbrambene pripreme društva fundamentalno znanje od koga treba da polazi ishodište već spomenute nematerijalne sfere tehničko-tehnološkog razvoja. Sva početna opredjeljenja u pogledu izbora naših komparativnih pred-

nosti u vođenju oružane borbe u našim uvjetima nastaju u okviru saznanja do kojih dolazi ratna vještina u interaktivnom procesu u kojem se stalno sučeljava nekoliko izvora: (a) mogućnosti koje nudi suvremena tehnika za vođenje borbenih dejstava; (b) procjena mogućih borbenih dejstava na našem teritoriju, koju može nametnuti potencijalni agresor, koji raspolaže sredstvima ratne tehnike određene tehničko-tehnološke razine; (c) procjena vlastitih tehničko-tehnoloških mogućnosti za realizaciju novih i našim uvjetima dostupnih i specifičnih sredstava za vođenje oružane borbe, itd.

To je posve logičan i do sada dovoljno poznat lanac međuzavisnosti, koje tvore prelaz od vojne misli do praktične realizacije na planu tehničko-tehnološkog razvoja. Elementi tog lanca su institucionalizirani u JNA i namjenskoj proizvodnji. Nisu, međutim, posve definitivno niti na najbolji način riješene praktične sprege između pojedinih učesnika te složene i interaktivne strukture. Već je spomenuto da je jedan od neriješenih čvorova efikasna i stalna sprega, kojom se ratna vještina obaviještava o mogućnostima tehnike, s jedne, i o procjenama tehničkih mogućnosti agresora, s druge strane, što je osnovni uvjet za neprekidno angažiranje vlastite misli u odbrambenim pripremama društva. Tu povezanost nije lako ostvariti i podići je na višu razinu u odnosu na postojeće stanje, iako shvatanje te potrebe postoji. Na putu efikasnijem prožimanju ratne vještine i tehničkih znanosti u okviru oružanih snaga stoje brojni tradicionalni okviri, utkani u shvatanja i postojeće regulative, kojima bi se kao zajednički nazivnik moglo definirati stanje u kojem je komandovanje previše odvojeno od tehnike. Kao što ratna vještina nije dovoljno obaviještena o tehničkim mogućnostima, tako i tehničke znanosti, okrenute potrebama JNA, nisu uvijek dovoljno usmjerene na naš specifični problem u odbrani, posebno u uvjetima općenarodne odbrane, koji odstupaju od klasičnih metoda vođenja oružane borbe, koji su opće poznati i iz literature, koja potječe od oružanih snaga velikih zemalja. Povremena savjetovanja i stalna radna tijela mješovitog sastava su najmanje što se može učiniti na prevazilaženju te »nespojenosti« (bolji izraz od »podvojenosti«!), u uvjetima kada važeći sistem stručnog usmjeravanja u JNA iz samih početaka (od ulaska u akademiju) dijeli komandovanje od tehnike podjelom na rodove i službe. Kao prelazni i korisniji vid povezivanja ratne vještine i tehnike valja istražiti mogućnost dobro organiziranih kratkih kurseva i doškolovanja predstavnika naučnoistraživačkog rada (NIR) iz oblasti ratne vještine u institucijama NIR u oblasti tehničkog razvoja i obratno, što bi uveliko doprinijelo stvaranju zajedničke misli na zajedničkom problemu. Analizom postojećeg stanja

i očigledno nedovoljnog prožimanja ratne vještine i tehnike u nas i razmatranjem stanja u nekim drugim oružanim snagama, nameće se zaključak da bi u uvjetima koji vladaju u ovoj oblasti pred konac XX stoljeća valjalo znanstveno istražiti ne samo odvojenost komandovanja od tehnike, rodova od službi, itd., nego i mjesto tehnike (»tehničke službe«) u našoj vojnoj organizaciji i sadašnjoj subordinaciji. Valja istražiti suvremenost subordinacije po kojoj je tehnika u cjelini (tehničke uprave ili tehnička odjeljenja komandi) sastavni i podređeni dio pozadine. Takva subordinacija je, čini se, bila opravdana u tradicionalnoj organizaciji oružanih snaga, kada je tehnika, kojom su se služile oružane snage, bila pretežno sastavljena od elemenata koji su bili dominantno pozadinske naravi. Danas, kada je tehnika osnova djelovanja gotovo svih borbenih sistema, sve njene komponente, izuzev integralno-tehničkog obezbjeđenja, imaju, čini se, više operativne nego pozadinske prerogative. Saznanje, nastalo iz tako usmjerenog istraživanja, bez obzira na ishod, predstavlja značajan korak, preko kojega se vlastitim znanjem o procesu općenarodne odbrane može polučiti suštinska komparativna prednost za usmjeravanje napora za odbrambene pripreme društva.

Kao druga, i donekle neovisna razina u nematerijalnoj sferi tehničko-tehnološkog razvoja, svakako je ona što se odnosi na ispravnu podjelu znanstvenih napora u tehničkoj oblasti između dvije postojeće strukture: vojnotehničkih instituta i istraživačkih potencijala za razvoj, koji postoje u namjenskoj proizvodnji i istraživačkim organizacijama u građanstvu. Uz pretpostavku da je prikladnim mjerama osiguran preduvjet za razvojno-istraživački rad u oblasti tehničkog razvoja najpodesnijim prijelazom vojne misli, još uvijek ostaje nedovoljno definirana podjela posla između struktura koje nakon toga slijede do realizacije. U dosadašnjoj praksi na tom planu ima raznih, uglavnom spontanih rješenja. S jedne strane, razvojni kapaciteti u namjenskoj industriji samostalno preuzimaju prevelik rizik, time što bez utjecaja ratne vještine, moglo bi se reći u ime nje, predlažu i čak realiziraju određena sredstva (proizvode), čije je uklapanje u stvarne potrebe prepušteno slučaju. Nasuprot tome, nije rijedak slučaj da se značajni istraživački, materijalni i laboratorijski resursi vojnotehničkih instituta iscrpljuju na istraživanjima i razvoju detalja, tehnologija ili proizvoda, na poslovima kojima su bolje primjereni potencijali u industriji, a pri tome se ne ostavlja dovoljno prostora za istraživanja naslona tehnike na ratnu vještinu, što bi trebalo biti gotovo isključiva uloga vojnotehničkih instituta. Sadašnji regulativi ne osiguravaju organiziranu i logičnu podjelu, zbog čega bi ih trebalo dograditi u tom smislu da vlastito znanje,

relevantno za odbrambene pripreme društva, bude povezano u lanac: ratna vještina — vojnotehnički instituti — industrija.

U dogradnji tog, za budući tehničko-tehnološki razvoj vrlo značajnog segmenta, preko kojeg se praktički ostvaruje prijelaz iz nematerijalne (misaone) na materijalnu sferu tehnike za potrebe odbrane, treba uspostaviti odnose koji jasno razlikuju znanja iz oblasti: (a) poznavanja procesa (ratna vještina); (b) definicije procesa i sistema (vojnotehnički instituti) i (c) razvoja proizvoda i tehnologija potrebnih za proizvod (industrija).

Ako bismo na kraju tražili kakav zaključak, on bi glasio: vojnotehničke istraživačke strukture, od kojih se prirodno očekuje osnovni poriv u tehničko-tehnološkom razvoju, nisu same po sebi dovoljne niti bi im trebalo prepustiti rizik arbitriranja u izboru osnovnih opredjeljenja u razvoju budućnosti sistema za vođenje borbenih dejstava. Za sva ta pitanja valja ne samo konsultirati već i angažirati ratnu vještinu, koja, kada je ispravno i povoljno informirana o mogućnostima tehnike, može značajno da doprinosi u izboru strategijskih opredjeljenja u razvoju sistema za vođenje borbenih dejstava.